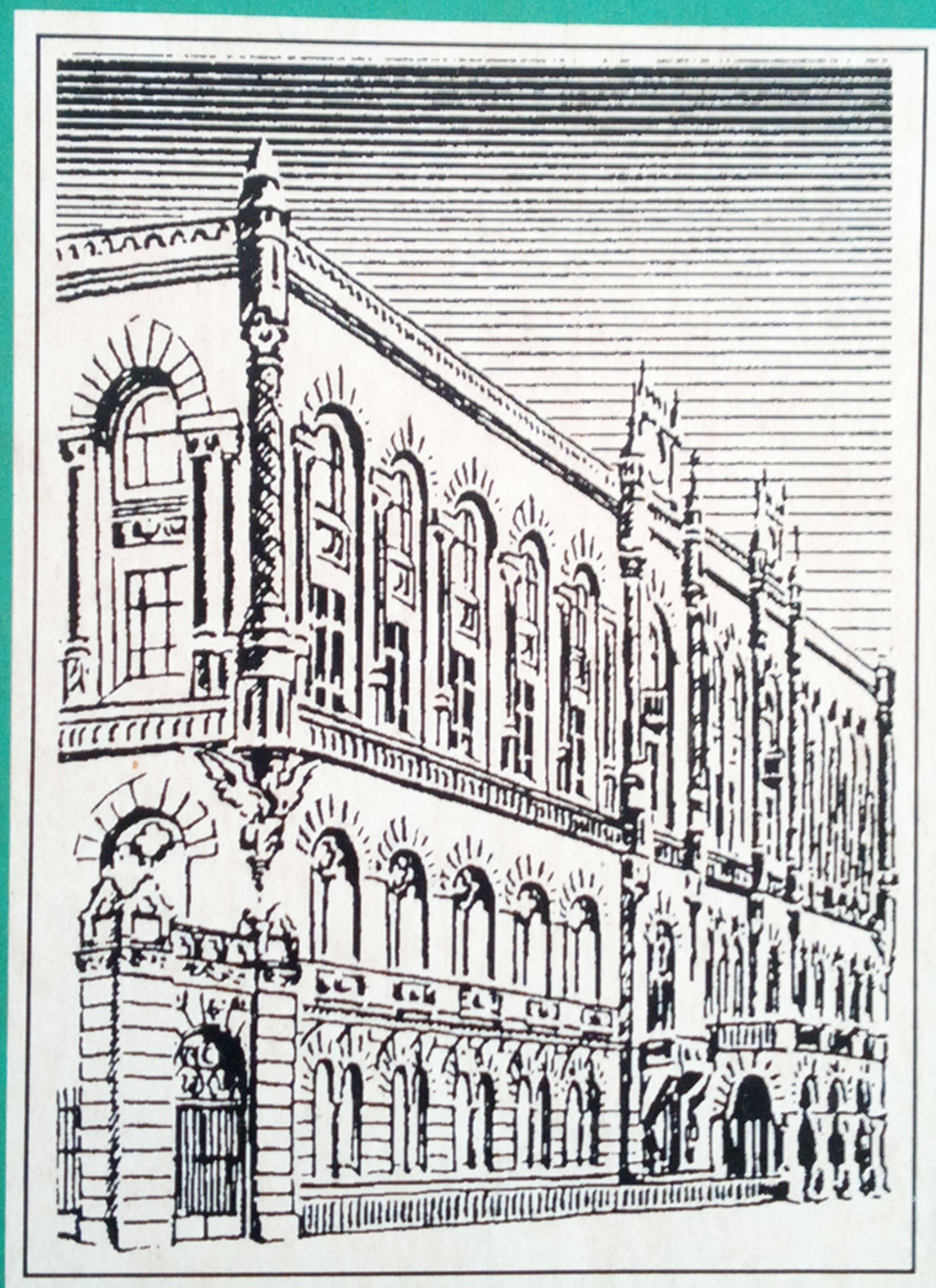

БАНКІВСЬКА СПРАВА

№2-1997

РЕФОРМА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КНР

Олег Олійник, аспірант Інституту світової економіки і міжнародних відносин України, м. Київ

З самого початку здійснення економічних реформ у КНР уряд значну увагу приділяв реформуванню банківської системи країни. Підвищення ролі товарно-грошових відносин, перехід від адміністративних до економічних методів управління народним господарством передбачали докорінну перебудову банківської системи, активізацію ролі банків та їхній вплив на економічні процеси. В ряді документів щодо перебудови банківської системи відзначалось, що банки мають стати важелем економічного розвитку та технічного оновлення. Було підкреслено, що необхідно розширювати сферу діяльності банків і посилювати їхню роль.

Реформування банківської системи в КНР здійснюється в двох основних напрямках: по-перше, інституційне реформування самої банківської системи та перехід до дворівневої банківської системи, по-друге, перехід до нових методів впровадження грошово-кредитної політики в країні.

Мета створення дворівневої банківської системи полягає у створенні центрального банку держави і спеціалізованих комерційних банків та інших інститутів, які б займалися певними операціями з обслуговування тих чи інших галузей, регіонів та ін. У листопаді 1977 р. Держрада КНР опублікувала постанову про реформування і зміцнення роботи банків, згідно з якою банки відокремлювались від Міністерства фінансів, а Народний банк Китаю прирівнювався до міністерств та комітетів. У вересні 1983 р. Держрада КНР прийняла рішення про перетворення Народного банку Китаю в справжній центральний банк, який би координував та спрямовував діяльність усіх кредитних закладів за допомогою економічних важелів.

У 1979 р. відновив свою діяльність Сільськогосподарський банк, який зараз обслуговує селян, кооперативи та інші підприємства сільської місцевості. Нині він швидко розвиває свою діяльність (наприклад, почав пропонувати експортерам валютні кредити), роль його зростає.

Згідно з інструктивною доповіддю Держради КНР "Про реформу банківської системи КНР" у березні 1979 р., з метою централізованого управління іноземною валютою, покращення збалансування планів та контролю за надходженням і витратами валютних коштів було прийнято рішення про створення банку Китаю (його виділено із системи Народного банку Китаю). Цей банк було безпосередньо підпорядковано Держраді КНР, а керівництво здійснював Народний Банк Китаю.

У червні 1979 р. Держрада КНР ратифікувала угоду про створення Китайської посередницької міжнародної інвестиційної компанії, яка б спеціалізувалась на зовнішньоекономічній діяльності.

З метою кредитування капітального будівництва було відновлено Народний будівельний банк Китаю. Його підпорядковано Міністерству Фінансів та відомству з керівництва будівництвом.

Для заохочення інвестиційного капіталу було створено Інвестиційний банк Китаю. Цей банк спеціалізується на кредитуванні інвестицій за рахунок

коштів для будівництва.

Найбільшим спеціалізованим банком у КНР сьогодні є Торгово-промисловий банк Китаю, який утворено в 1984 р. на базі підрозділів Народного банку. Цей банк здебільшого спеціалізується на обслуговуванні підприємств та населення в містах — розрахунки, прийом вкладів, кредитування. З листопада 1984 р. він почав активно розвивати міжнародні операції в спеціальних економічних зонах та встановлювати кореспондентські відносини з іноземними банками. Передбачається, що в перспективі Торгово-промисловий банк Китаю стане головним конкурентом Банку Китаю в обслуговуванні зовнішньоекономічних зв'язків (наприклад, у 1984 р. їм одночасно було дозволено видавати валютні кредити для фінансування імпорту передової технології).

У країні також діють 62 регіональні посередницькі інвестиційні компанії, дрібні кредитні кооперативи в сільській місцевості, а з 1986 р. — в містах (приймання вкладів, кредити, страхування). Останнім часом значного розвитку набуває процес створення місцевих кредитних закладів.

У Пекіні також розташована штаб-квартира Транспортного банку (заснований у 1907 р., має 25 відділень), який діє головним чином у Сянгані (Гонконг) у складі групи Банку Китаю. У середині 1986 р. було проголошено утворення в Шанхаї Все-китайського банку з такою ж назвою, який буде надавати повний обсяг банківських послуг по всій країні (в тому числі і в іноземній валюті). Цей банк також отримав статус спеціалізованого банку під керівництвом Народного банку Китаю.

Сьогодні в КНР список найбільших у країні банків очолюють чотири спеціалізовані банки: Торгово-промисловий банк КНР, Банк Китаю, Народний будівельний банк Китаю, та Сільськогосподарський банк Китаю (див. табл. 1). Ці банки мають розгалужену систему філіалів, розташованих по всій країні, кількість яких становить 120 тисяч. Вони також забезпечують робочі місця для 1,3 мільйонів працівників цих установ.

Слід зазначити, що хоча основу банківської системи КНР складають Народний банк Китаю і група спеціалізованих банків, однак останнім часом усе частіше почали з'являтися комерційні банки, які надають широкий спектр банківських послуг як громадянам, так і підприємствам різних галузей економіки. Сьогодні на банківському ринку КНР простежується тенденція до створення універсальних банків, які надають повний обсяг банківських послуг.

Успіхи Китаю в здійсненні економічних реформ приваблюють іноземних інвесторів та банкірів. Нині в КНР відкрили свої представництва та філіали провідні банки Сполучених Штатів Америки, Японії, Англії та інших країн.

Таким чином, сучасна банківська система КНР має досить розгалужену структуру як вітчизняних, так і іноземних банківських установ по всій країні (див. табл. 2).

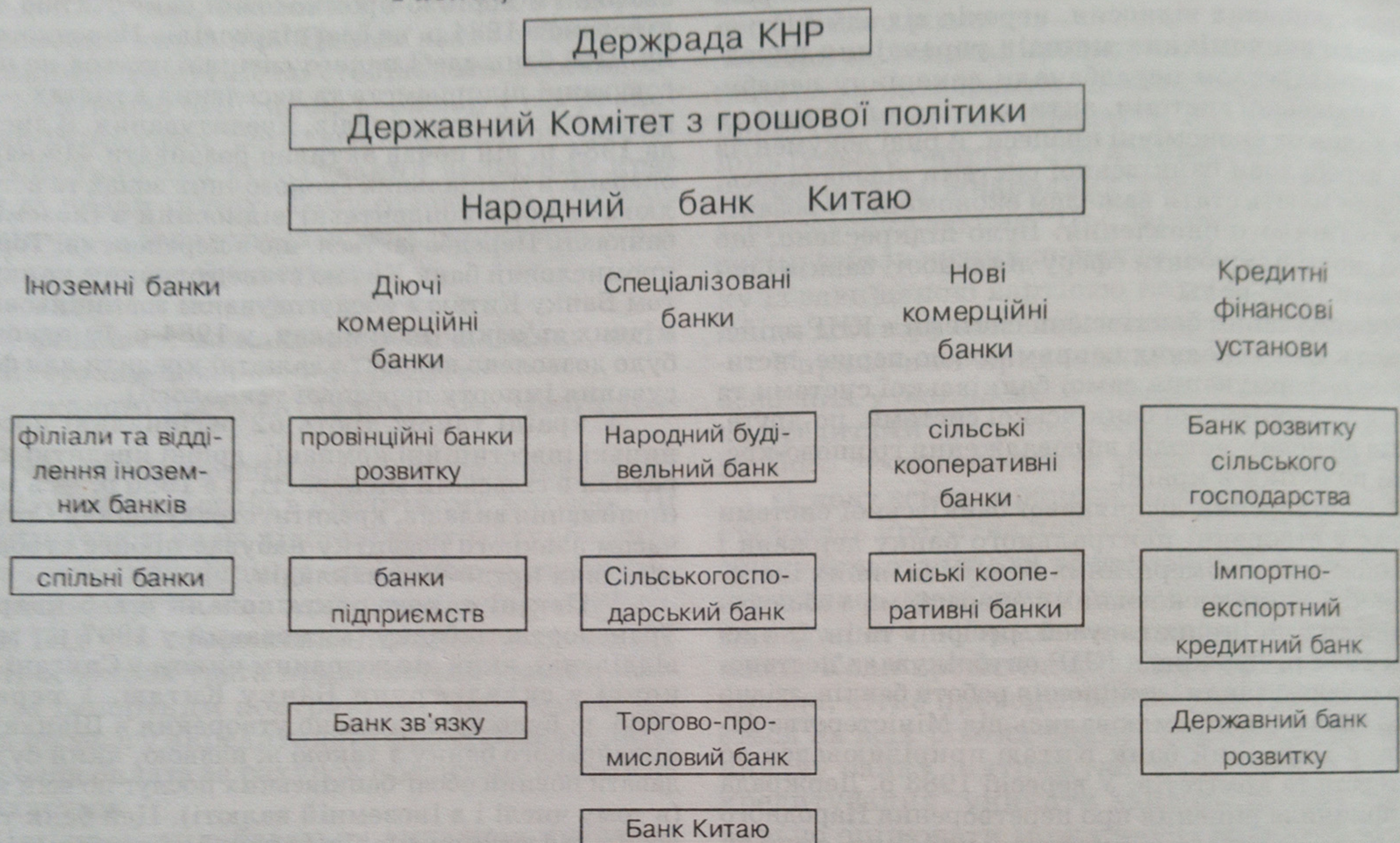
Як уже зазначалось вище, реформувань зазнає не

Таблиця 1. Фінансовий стан найбільших банків КНР *

Назва банку	Капітал першого порядку (юань млн.)	Активи (юань млн.)	Капітал/активи, %	Чистий прибуток (юань млн.)
Торгово-промисловий банк Китаю	61,107	1,433,653	4,26	16,147
Банк Китаю	53,010	1,134,835	4,67	10,232
Народний будівельний банк	36,694	816,387	4,49	4,025
Сільськогосподарський банк Китаю	32,113	843,053	3,81	1,929
Банк зв'язку	10,352	144,573	7,16	2,714
Інвестиційний банк Китаю	2,060	23,174	8,89	

* Дані за 1992 рік.

Таблиця 2. Банківська система КНР

тільки інституційна структура банківської системи, а й методи здійснення грошово-кредитної політики. Згідно з нормативними документами, які регулюють діяльність банківських установ, відповідальність за впровадження в країні грошово-кредитної політики покладається на Народний банк Китаю. Основною метою цієї політики є надання допомоги економіці країни в досягненні загального рівня виробництва, який характеризується повною зайнятістю та відсутністю інфляції. Якщо раніше Народний банк Китаю діяв тільки на базі директивних та нормативних актів уряду держави і не мав змоги безпосередньо впливати на здійснення як емісійної, так і кредитної політики, то зараз він наділений достатніми повноваженнями, щоб мати такий вплив. Змінились і методи діяльності банку. Тепер він уже не займається безпосереднім кредитуванням підприємств. Це — сфера діяльності спеціалізованих та комерційних банків. Банк надає кредити тільки банківським установам. Поступово набирають сили нові, переважно ринкові важелі діяльності банку, а саме: регулювання норми обов'язкових резервів банків, керування процентною ставкою та операції на відкритому ринку.

На третьому Пленумі 14-го скликання ЦК КПК, який відбувся у листопаді 1993 р., йшлося про значні досягнення в реформуванні фінансового сектора країни. Проте вже через рік при підведенні підсумків результатів діяльності банківських установ було зазначено, що темпи реформування фінансового секто-

ра досить повільні.

Одна з причин полягає в тому, що згідно з діючим законом про Центральний банк він усе ж таки значною мірою залежить від державних установ, особливо від парламенту, депутати якого висловлюють занепокоєння з приводу розширення повноважень Центрального банку. Ведуться також дискусії щодо ролі Державного комітету з грошової політики. Відзначається, що цей бюрократичний апарат, використовуючи свої повноваження, примушує Центральний банк здійснювати невинновдані кредитні емісії і намагається обмежити його самостійність. Виходом з цієї ситуації, як вважають фахівці, є прийняття закону про припинення безпосереднього фінансування бюджетного дефіциту.

На останньому пленарному засіданні ЦК КПК було визначено три напрями реформування Народного банку Китаю в установу, яка б мала такі ж повноваження, як центральні банки країн Північної Америки, Європи та Японії.

По-перше, було зазначено, що Народний банк Китаю має стати першорядною установою, яка б здійснювала грошово-кредитну політику і відповідала за стабільність грошової одиниці та посилення фінансових важелів. Він також має здійснювати антиінфляційну політику. Проте Державний комітет з грошової політики повинен припинити свої повноваження щодо регулювання грошово-кредитної політики.

По-друге, зазначалось, що на зміну кредитному

плану, який був основою грошово-кредитної політики, мають прийти нові, так звані непрямі засоби грошового контролю, а саме: регулювання процентної ставки та операції на відкритому ринку. Ці операції мають здійснюватись шляхом продажу векселів Народного банку Китаю на Шанхайській фондовій біржі.

По-третє, було запропоновано створити регіональні представництва Центрального банку Китаю, які б замінили наявні філіали в провінціях та різних містах. Передбачається, що це надасть змогу протидіяти політичному впливу на провінційному рівні, який чинить найбільший опір впровадженню незалежної політики Центрального банку.

На Пленумі було розглянуто інші питання щодо реформування фінансового сектора. Було підкреслено необхідність поступового трансформування діючих спеціалізованих банків у комерційні, а міських та сільських кредитних кооперативів у невеликі банки, які б задовольняли потреби в кредитних коштах невеликих підприємств місцевого рівня.

Особливу увагу також було звернено на діяльність трьох великих кредитних банків, а саме: Державного банку Розвитку, який має надавати довгострокові кредити основним державним підприємствам, Банку розвитку сільського господарства та Експортно-імпортному кредитному банку, які мають займатися кредитуванням торгівлі.

З метою удосконалення банківської системи Уряд КНР проводить роботу з підготовки нових законів щодо діяльності Центрального банку Китаю, Банківської системи та комерційних банків. Ці законодавчі документи мають визначити права і обов'язки спеціалізованих банків щодо державних підприємств, а також захистити банки від вимушеного кредитування занепадаючих підприємств. За статистичними даними, на сьогодні 70% усіх кредитів надаються державним підприємствам, що складає 2,6 трлн. юанів. Однак 20% цих кредитних коштів є недіючими, тому що вкладаються в безперспективні проекти.

Значним кроком уперед щодо зміцнення банківської системи в КНР стало прийняття третьою сесією ВЗНП у березні 1995 р. першого закону в галузі банківської діяльності — Закону про Народний банк Китаю (далі закон). Зусилля творців нового закону були зосереджені на детальному роз'ясненні функцій НБК як центрального банку. Закон готувався у співпраці з відповідними міністерствами і відомствами КНР, банківськими інституціями в країні і за кордоном.

Відповідно до Статті 7 Закону НБК під керівництвом Державної ради самостійно проводить монетарну політику, здійснює відповідні функції, діє згідно із законом і не залежить від впливу місцевих урядів, інших адміністративних органів, громадських організацій або окремих осіб.

Метою монетарної політики, яку проводить НБК, є забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Для цього НБК підтримує баланс міжнародних розрахункових платежів, регулюючи валютні видатки. Кінцева мета полягає в забезпеченні сприятливого фінансово-грошового середовища для економічного зростання (Стаття 3). Забезпечення балансу між надходженням і витратою грошових коштів є надзвичайно складним і відповідальним елементом монетарної політики НБК. Для реалізації цього завдання НБК надано такі права (Стаття 22): 1. Вимагати в разі необхідності від банківських установ створення резервів на депозитних рахунках за певними нормативами. 2. Встановлювати базовий позичковий відсоток для центрального банку. 3. При необхідності проводити облік векселів банківських установ, що мають відкриті рахунки в НБК. 4. Надавати кредити комерційним банкам. 5. Проводити операції з державними облігаціями та іншими цінними паперами, а також з ВКВ на зовнішньому ринку. 6. Державна рада може надати НБК інші права та повноваження. Проте основною тенденцією у взаємовідносинах

центрального банку з іншими банківськими структурами є поступовий перехід від директивного стилю до управління переважно економічними методами. При цьому інструментарій монетарної політики НБК, на думку китайських фахівців, має бути сучасним і ефективним.

Закон передбачає наявність в обігу лише однієї грошової одиниці — женьмін'я. Тривалий час НБК ніс відповідальність за друкування і захист грошових знаків від фабрикацій, а також за випуск їх в обіг і відповідний розподіл нових обігових сум. Стаття 17 надає НБК виключне право на здійснення таких операцій.

У минулому деякі банківські операції часом випадали з поля зору державних органів. Так, запровадження вексельного обігу призвело до суттєвого збільшення кількості банківських операцій, але механізм контролю в той час був слабким.

Стаття 5 Закону містить положення, які даватимуть змогу НБК здійснювати всебічний нагляд і контроль за банківським сектором, а саме:

— визначення необхідності вироблення та затвердження рішень про створення нових банківських інститутів;

— аудиторська перевірка банків, ревізія і нагляд за внутрішніми і міжбанківськими операціями;

— регулювання ставки (норми) позичкового, кредитного відсотка за депозитами або кредитами банків у разі виявлення порушень діючого законодавства;

— забезпечення вчасного подання банками даних про баланс активів (пасивів), а також звіту про прибутки та збитки тощо.

Надання таких прав НБК дозволить здійснювати реальний контроль за банківським сектором.

На пропозицію членів Постійного Комітету ВЗНП до проекту закону було включено (а згодом і затверджено) Статтю 7 про відповідальність перед законом. Встановлено, зокрема, відповідальність за друкування і продаж векселів як заміників женьмін'я та обіг їх на ринку; за порушення законів або адміністративних актів щодо управління банками; за безпідставне надання банками кредитів або фінансових гарантій; за створення грошових фондів без відповідного дозволу; за спроби використовувати НБК для протизаконного отримання кредитів і гарантій тощо.

З прийняттям Закону про Народний банк Китаю НБК став виконувати стандартні функції центральної банківської установи. Функцію обслуговування суб'єктів господарської діяльності (кредитного, вексельного, депозитного тощо) перебрала мережа спеціалізованих та комерційних банків.

Народному банку Китаю надано значні повноваження для здійснення регулюючої та контролюючої функції в банківському секторі, розроблено відповідні механізми. Встановлено номінально ефективну і сувору систему контролю за діяльністю банків, включаючи інспекцію та аудит їхніх операцій. Проте Народний банк Китаю фактично не відокремлений від уряду, що дає змогу політичним інститутам (через уряд) втручатися в сферу функціонування цього банку і банківської системи в цілому.

Експерти Світового банку вважають, що успіх банківської справи в КНР значною мірою залежить від того, як швидко банки припинять кредитування безперспективних державних підприємств. Вони також відзначають, що в Китаї сьогодні відчувається брак фахівців банківської справи в центральних установах та на провінційному рівні. Крім того, вони вважають, що Центральний банк Китаю не здійснює належного нагляду за діяльністю трастових та інвестиційних компаній. За оцінками експертів, незважаючи на значні успіхи Китаю у здійсненні реформ банківської справи, сьогодні ще рано говорити про створення розвинутої та надійної банківської системи, яка б відповідала як внутрішнім потребам економіки, так і світовим стандартам. Але Китай до цього йде.